

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

КРАВЕЦЬ РУСЛАН АНДРІЙОВИЧ

УДК [37:008–022.218]:316.343 (043.3)

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ**

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Хмельницький – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Вінницькому національному аграрному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор педагогічних наук, професор
Романишина Людмила Михайлівна,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
завідувач кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Пригодій Микола Анатолійович,
Національний університет біоресурсів та
природокористування України, завідувач кафедри
методики навчання та управління навчальними
закладами;

доктор педагогічних наук, професор
Свистун Валентина Іванівна,
Національний університет оборони України імені
Івана Черняховського, провідний науковий
співробітник Навчально-наукового центру фізичної
підготовки та спортивно-оздоровчих технологій;

доктор педагогічних наук, доцент
Теличко Наталія Вікторівна,
Мукачівський державний університет, завідувач
кафедри англійської філології та методики навчання
іноземних мов.

Захист відбудеться «23» березня 2018 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 70.145.01 у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії за адресою: зала засідань, вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії за адресою: вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013; та на сайті академії за адресою: www.kgra.km.ua.

Автореферат розісланий «20» лютого 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б. С. Крищук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Стрімкий науково-технічний прогрес, розвиток інформаційних технологій, посилення глобалізації економіки, масові міграції фахівців, розширення міжкультурних контактів, зближення країн і народів, орієнтація суспільства на діалог культур є характерними політичними й соціокультурними чинниками, які визначають цивілізаційні процеси в сучасному полікультурному світі. У таких умовах набуває особливої актуальності питання оновлення змісту та вдосконалення професійної підготовки фахівців аграрної галузі в контексті гуманістичної парадигми вищої освіти, одним із напрямів якої є формування полікультурної особистості. Інтерес до питань забезпечення полікультурної освіти студентів аграрних закладів вищої освіти (далі – ЗВО) обумовлений не лише процесами глобалізації та євроінтеграції, але й потребою в обміні досвідом, здобутками, інформацією, взаємодії, вирішенні спільних проблем, що має на меті підвищення якості суспільного життя.

Особливе місце в полікультурній освіті молоді посідають ЗВО, тому освітня діяльність сучасних аграрних ЗВО охоплює студентів різних етносів та культур, спрямовує їх на конструктивну міжкультурну взаємодію, вироблення та засвоєння спільних особистісних надбань, протистояння расизму, ксенофобії, міжконфесійній та міжетнічній ворожнечі.

Окреслені завдання відображено в низці нормативних документів, серед яких: закони України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.), Концепція національно-патріотичного виховання молоді (2016 р.), Стандарт вищої освіти України (2016 р.), Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (2014 р.), Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років (2014 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.). У «Конвенції про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження» (2010 р.) зазначено, що культурне розмаїття є невід’ємною характерною рисою людства, а заохочення поваги кожної нації до рідної та іноземних культур детерміновано глобальною стратегією освіти XXI ст.

Реформування системи вищої освіти в Україні зосереджене на культуроцентричній парадигмі, що передбачає запровадження нових підходів до підготовки студентської молоді в аграрних ЗВО. Реалізація ідей полікультурності позитивно позначається на гармонійному розвитку майбутніх фахівців аграрної галузі, виховує в них толерантне ставлення до інших етносів та народів, сприяє встановленню добросусідських відносин, ефективному вирішенню конфліктних ситуацій, налагодженню діалогу культур і взаєморозумінню. Метою виховання полікультурної особистості є формування полікультурної компетентності, із набуттям якої майбутні фахівці аграрної галузі на стійкому рівні демонструють толерантне ставлення до культурних відмінностей етнофорів, розуміють повною мірою національні й загальнолюдські цінності, уміють конструктивно взаємодіяти в сучасному полікультурному світі.

Проблемам підготовки висококваліфікованих фахівців присвятили праці Дж. Бігс (J. Biggs), В. Вихрущ, О. Галус, Р. Горбатюк, Р. Гуревич, Дж. Добсон

(J. Dobson), Д. Джонассен (D. Jonassen), Т. Завгородня, Л. Зданевич, І. Зязюн, В. Кремень, Дж. Ломпшер (J. Lompscher), С. МакКей (S. McKay), А. Малькос (A. Malkos), Р. Моталван (R. Motalvan) С. Ніколаєва, О. Пехота, О. Пометун, Л. Романишина, О. Романишина, Н. Сиротенко, С. Сисоєва, К. Танг (C. Tang), Н. Теличко, І. Шоробура, І. Ящук та ін. Окремі аспекти підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі до професійної діяльності розглянули І. Бендера, С. Заскалета, Н. Костриця, В. Манько, В. Мирось, М. Пригодій, В. Свистун та ін.

Теоретичне обґрунтування полікультурної освіти здійснили Г. Абібуллаєва, Р. Антонюк, М. Байрам (M. Byram), Дж. Бакстер (J. Baxter), Дж. Бейкер (G. Baker), Дж. Бенкс (J. Banks), Дж. Брунер (J. Bruner), Л. Голік, Л. Гончаренко, К. Грант (C. Grant), Й. Граф (J. Graf), Я. Гулецька, Дж. Даблдей (J. Doubleday), К. Дворникова, Н. Жорняк, Н. Захарчук, А. Катлер (A. Cutler), Дж. Клері-Лемон (J. Clary-Lemon), О. Ковальчук, В. Кочетков, В. Кузьменко, І. Кушнір, Дж. Кьостер (J. Koester), Дж. Лей (J. Lei), М. Люстіг (M. Lustig), А. Льюїс (A. Lewis), Н. Соколова, С. Стемплескі (S. Stempleski) та ін.

Лінгвокультурні, лінгвокраїнознавчі, етичні та ціннісні детермінанти полікультурної освіти розробляли Р. Арцишевський, І. Бех, Ю. Бойчук, Н. Грицик, Р. Гришкова, Ю. Веклич, Є. Верещагін, В. Воробйов, В. Заслюженюк та ін.

Культуру мови й особливості міжкультурної комунікації схарактеризували Г. Гепферт (H. Göpfert), Г. Гритчук, Я. Кім (Y. Kim), К. Крамш (C. Kramsch), Д. Ларсен-Фріман (D. Larsen-Freeman), В. Манакін, Н. Сіваєва, О. Тейлор (O. Taylor), Л. Темченко, С. Тер-Мінасова, Н. Чаграк, С. Шехавцова, У. Шмідт (U. Schmidt), О. Яшенкова та ін.

Практична реалізація полікультурної освіти та формування полікультурної компетентності фахівців знайшли відображення в працях С. Авхутської, Р. Агадулліна, Н. Бориско, Н. Величко, Л. Гончаренко, О. Дубасенюк, О. Івашко, А. Зубко, Дж. Лінч (J. Lynch) та ін.

Останнім часом низка теоретичних і практичних аспектів полікультурної освіти стала предметом дисертаційних досліджень, зокрема: полікультурне виховання учнів у гімназіях України в другій половині ХІХ ст. (Е. Ананьян), полікультурне виховання молодших школярів у навчально-виховному процесі школи (В. Бойченко), особистісні детермінанти інтеграції в полікультурне середовище (О. Вихрущ-Олексюк), полікультурна освіта студентської молоді в університетах США (Я. Гулецька), виховання духовних цінностей у студентської молоді в полікультурному просторі (В. Долженко), розвиток комп'ютерно орієнтованого навчального середовища в умовах полікультурної освіти учнів у країнах Європейського Союзу (І. Іванюк), полікультурна освіта в республіці Польща (О. Івашко), формування полікультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи на засадах лінгвокраїнознавчого підходу (О. Кондратьєва), полікультурне виховання майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов (І. Лощенова), полікультурна освіта майбутніх учителів гуманітарних дисциплін у ЗВО Канади (О. Слоньовська), організаційно-педагогічні засади розвитку полікультурної освіти у ЗВО Великої Британії

(Н. Шульга), формування полікультурної компетентності в студентів-медиків в освітньому процесі медичного ЗВО (А. Щербакова). Однак, попри значний інтерес науковців до досліджуваного феномену проблема формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі ще не набула цілісного наукового осмислення. Потребує дослідження методологія полікультурної освіти, обґрунтування її теоретичних засад, формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі, вивчення її структурних компонентів, педагогічних умов, не розроблено педагогічної технології формування полікультурної компетентності студентів під час професійної підготовки в аграрному ЗВО.

Вивчення наукової літератури з проблем полікультурної освіти та підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі, узагальнення практичного досвіду навчання студентів в аграрних ЗВО сприяло виявленню низки *суперечностей* між:

- економічними, соціальними, морально-ціннісними потребами суспільства, згенерованими процесами глобалізації та євроінтеграції, демократизації та гуманізації вітчизняної системи вищої освіти, й недостатнім для їхнього задоволення рівнем полікультурної компетентності фахівців аграрної галузі;

- потребою розроблення концепції формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі й відсутністю ключових положень, які б усебічно розкривали сутність і специфіку розвитку їхнього соціокультурного потенціалу;

- потребою в обґрунтуванні педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі та несистемністю педагогічних впливів на цей процес в аграрних ЗВО;

- значущістю процесів міжкультурної взаємодії та взаємовпливу культур у сучасному полікультурному світі та недостатньою увагою системи вищої аграрної освіти до створення умов становлення полікультурної особистості;

- потребою формування полікультурної особистості фахівця аграрної галузі та недосконалістю наявного методичного інструментарію, щоб забезпечити полікультурну освіту в аграрному ЗВО повною мірою.

Значущість висунутої проблеми, низький рівень її теоретичної та методичної розробленості, потреба суспільства в толерантних молодих людях, здатних до діалогу, суперечності, які можна подолати, зумовили вибір теми дисертації **«Теоретичні і методичні основи полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Вінницького національного аграрного університету «Дослідження інноваційних технологій викладання мовознавчих дисциплін у вищій школі в контексті формування лінгвосоціокультурної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю» (державний реєстраційний номер 0112U006698).

Тему дисертації затверджено вченою радою Вінницького національного аграрного університету (протокол № 2 від 28.09.2012 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології

НАПН України (протокол № 2 від 26.02.2013 р.).

Мета дослідження полягає в теоретико-методологічному й методичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання дослідження**:

1. Уточнити стан розробленості полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі в науковій літературі та обґрунтувати її теоретико-методологічні засади.

2. Схарактеризувати культурологічну парадигму освіти в професійній підготовці майбутніх фахівців аграрної галузі.

3. З'ясувати генезис проблеми полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі в контексті інноваційного розвитку.

4. На основі теоретичного аналізу філософських і психолого-педагогічних джерел й емпіричного досвіду конкретизувати сутність і структуру полікультурної компетентності майбутнього фахівця аграрної галузі.

5. Розробити й обґрунтувати концепцію полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі як теоретичну основу формування полікультурної компетентності.

6. Теоретично обґрунтувати педагогічну технологію формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

7. Експериментально перевірити дієвість педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх фахівців аграрної галузі.

Предмет дослідження – педагогічна технологія формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Концепція дослідження характеризує головні компоненти системи полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі: методологічний, теоретичний та практичний, що сприяє реалізації провідної ідеї наукової роботи. Провідна ідея ґрунтується на положенні, згідно з яким становлення полікультурної особистості майбутнього фахівця є пріоритетним напрямом освітньої політики держави щодо розвитку самодостатнього, толерантного, високоосвіченого, компетентного, культурного, конкурентоспроможного громадянина з демократичним світоглядом, здатного конструктивно взаємодіяти в сучасному полікультурному світі. Крім того, потребу в забезпеченні полікультурної освіти студентів аграрних ЗВО зумовлюють наявні педагогічні, культурні, інформаційно-технологічні та соціально-політичні чинники.

Педагогічні чинники співзвучні з модернізацією української системи вищої аграрної освіти у зв'язку з інтеграційними процесами, створенням єдиного загальноєвропейського освітнього простору й посиленням гуманістичної та соціокультурної спрямованості навчання, запровадженням інноваційних педагогічних технологій, розширенням можливостей виховного простору й творчого потенціалу аграрних ЗВО, вихованням на ідеалах взаємоповаги й шанобливого ставлення до інших людей.

Культурні чинники відображають проєвропейські прагнення громадян, сповідування цінностей громадянського суспільства, що висуває нові вимоги щодо формування позитивної національної ідентичності й гармонійного співіснування в культурному розмаїтті.

Інформаційно-технологічні чинники пов'язані зі стрімким науковим прогресом. Ми розглядаємо їх крізь призму розширення спектру застосування інформаційно-комунікаційних технологій у різних сферах аграрної освіти та суспільства загалом, що своєю мірою дають змогу спілкуватися з колегами в режимі он-лайн із будь-якого куточка планети й відкривають доступ до великого обсягу професійної та соціокультурної інформації.

Соціально-політичні чинники – це трансформації в суспільному житті країни, які спонукають молодих людей діяти певним чином відповідно до власних орієнтирів. Вони виявляють діалектичний взаємозв'язок між збереженням власної ідентичності й включенням у світове співтовариство, пошуком спільної мови для налагодження конструктивного діалогу культур.

Науково-теоретичні засади, мета роботи, специфіка формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі зумовили визначення концептуальних засад дослідження, що потребують обґрунтування на методологічному, теоретичному і практичному рівнях.

На методологічному рівні простежується взаємозв'язок загальнонаукових і специфічних підходів методології до формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі, як-от: *системного* (дає змогу виявити компоненти педагогічної системи полікультурного розвитку); *акмеологічного* (уможливлює ґрунтовне вивчення морально-ціннісного світу особистості, її здатності до полікультурного саморозвитку та самовдосконалення, професійної самореалізації); *синергетичного* (розкриває індивідуальність як основу міжкультурних зв'язків у відкритій соціальній системі полісуб'єктного типу), *культурологічного* (спрямований на засвоєння морально-етичних і культурологічних концепцій); *комунікативного* (охоплює навчальний, пізнавальний, розвивальний, виховний аспекти іноземної культури; кожний із цих аспектів взаємозумовлений, має рівноправну практичну значущість і сприяє становленню полікультурної особистості майбутнього фахівця аграрної галузі засобами іноземної мови й покликаний забезпечити встановлення конструктивного діалогу культур між етнофорами); *лінгвокраїнознавчого* (знайомить із національними реаліями, конотативною і фоновою лексикою, які виконують роль елементів національної системи понять та існують у межах об'єктів та явищ конкретного народу й отримали відображення в мові); *компетентнісного* (обґрунтовує розширення та вдосконалення професійно-культурних знань, умінь, навичок і якостей, культури поведінки, навичок полікультурної взаємодії); *особистісно зорієнтованого* (сприяє вихованню громадянина світу й забезпечує полікультурний розвиток особистості кожного студента-аграрника з урахуванням його індивідуальних особливостей); *аксіологічного* (визначає ціннісне підґрунтя національного й загальнолюдського самоствердження полікультурної особистості фахівця аграрної галузі,

інтеріоризацію цінностей рідної та іноземної культури, що формує позитивну національну ідентичність, пробуджує прагнення до зважання на інтереси полікультурного соціуму й урахування інтересів кожного громадянина України).

Теоретичний рівень визначає психолого-педагогічні ідеї, основні поняття, дефініції, явища, які розкривають сутність і структуру полікультурної освіти, сприяє обґрунтуванню педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. Реалізація експериментальної педагогічної технології ґрунтується на: положеннях теорії розвивального навчання, концепції про духовну діяльність і розвиток людини, взаємозв'язок культури та моралі особистості, освіти й культури, концепції мовної полікультурної освіти, концепції взаємозв'язку мови й культури, неофрейдистській концепції, концепції мультиперспективного навчання, концепції «культурних розбіжностей», концепції соціального навчання, теорії самодетермінації; загальнодидактичних (науковості, послідовності та систематичності, доступності, міцності, свідомості та активності, наочності, зв'язку теорії з практикою) та специфічних (діалогу культур, культуровідповідності, єдності національного та загальнолюдського, полікультурності та полікультурної толерантності, домінування проблемних культурознавчих завдань, автентичності, новизни, професійної спрямованості) принципах.

Практичний рівень полікультурної освіти передбачає визначення комплексу засобів формування полікультурної компетентності студентів аграрних ЗВО: етапів (мотиваційно-організаційний, операційно-когнітивний, діагностично-орієнтувальний, аналітико-результативний); компонентів (когнітивно-гносеологічний, мотиваційно-ціннісний, особистісний та операційно-діяльнісний); рівнів полікультурної компетентності (фрагментарний, ситуативний, стійкий); педагогічних умов (упровадження інтерактивних методів навчання для підвищення внутрішньої мотивації пізнавальної діяльності; організація освітнього полікультурного середовища як соціальної системи полісуб'єктного типу в аграрних ЗВО; удосконалення форм і методів самостійної роботи; застосування електронного навчально-методичного комплексу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі); експериментальну перевірку дієвості педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Загальна гіпотеза дослідження ґрунтується на тому, що забезпечення полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі буде успішним за реалізації педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі та створення таких педагогічних умов її дієвості: упровадження інтерактивних методів навчання для підвищення внутрішньої мотивації пізнавальної діяльності; організація освітнього полікультурного середовища як соціальної системи полісуб'єктного типу в аграрних ЗВО; удосконалення форм і методів самостійної роботи; застосування електронного навчально-методичного комплексу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Загальна гіпотеза конкретизована **частковими гіпотезами**: ефективність полікультурної освіти й оптимальне формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі досягатимуться за умов: розроблення концепції полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі як теоретичної основи формування полікультурної компетентності студентів у аграрних ЗВО; обґрунтування комплексної наукової методології полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі з урахуванням їхніх індивідуальних і вікових особливостей, а також соціокультурної специфіки; розгляду й системної характеристики полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі в особистісному та соціальному вимірах у контексті професійної підготовки та формування неподільної єдності мотиваційно-ціннісного, особистісного, когнітивно-гносеологічного, операційно-діяльнісного компонентів полікультурної компетентності; забезпечення поетапності процесу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі й контроль його результативності за визначеними критеріями, показниками й рівнями сформованості цієї компетентності.

Методологічну основу дослідження становлять: теорія наукового пізнання про взаємозв'язок явищ і об'єктів; низка концепцій: мовної полікультурної освіти; взаємозв'язку мови й культури; мультиперспективного навчання; «культурних розбіжностей»; соціального навчання; неофрейдистська концепція; теорія самодетермінації, теорія розвивального навчання; духовної діяльності і розвитку людини, взаємозв'язок культури та моралі особистості, освіти й культури; принципи системного аналізу та моделювання педагогічних процесів, принцип єдності та діалектичної взаємодії теорії і практики в науковому пізнанні; методологічні підходи: діяльнісний, компетентнісний, інтегративний, системний, особистісно зорієнтований, культурологічний, акмеологічний, синергетичний; концепція формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців із урахуванням особливостей професійної діяльності; категоріальний апарат дослідження.

Нормативна база дослідження: Конституція України (1996 р.), закони України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), Концепція національно-патріотичного виховання молоді (2016 р.), Стандарт вищої освіти України (2016 р.), Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (2014 р.), Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років (2014 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.), Тимчасова навчальна програма «Іноземна мова» для вищих навчальних аграрних закладів (2015 р.).

Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці з підвищення ефективності сучасної фахової підготовки студентів ЗВО (В. Вихрущ, О. Галус, Р. Горбатюк, Р. Гуревич, Т. Завгородня, Л. Зданевич, І. Зязюн, В. Кремень, С. Ніколаєва, О. Пехота, М. Пригодій, Л. Романишина, О. Романишина, С. Сисоєва, В. Свистун, Н. Теличко, І. Шоробура, І. Ящук та ін.); реалізації принципу нерозривної єдності освіти й культури (О. Арнольдів, В. Біблер, П. Щедровицький) та ідеї про сенс освіти (М. Бердяєв, О. Новіков, А. Флієр);

формування комунікативних умінь міжкультурного спілкування (Р. Агадуллін, О. Дубасенюк, С. Заскалета, І. Кушнір, Т. Олинець, І. Сафонова та ін.), полікультурної компетентності студентів (Л. Данилова, Н. Жорняк, О. Івашко, І. Соколова, Є. Степанов та ін.); розкриття змісту поняття полікультурності (Р. Антонюк, О. Вихрущ-Олексюк М. Денисенко, Г. Єлізарова, М. Рудь та ін.), полікультурного підходу в освіті (Я. Гулецька, О. Ковальчук, О. Кондратьєва, М. Пригодій та ін.); обґрунтування важливості полікультурності у виховному процесі (Е. Ананьян, В. Долженко, А. Кирпа, І. Лощенова, Г. Розлуцька та ін.).

Для реалізації поставлених завдань і перевірки гіпотези використовувався комплекс **методів дослідження**: *теоретичні* – бібліографічний метод вивчення наукових джерел, навчально-нормативної та правової документації – для розуміння проблеми полікультури майбутніх фахівців аграрної галузі та аналізу концепції дослідження; синтез, абстрагування, узагальнення, прогнозування – для порівняння теоретичних і практичних підходів до формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців, розробки педагогічної технології та її моделі; *емпіричні* – експертна оцінка та вивчення досвіду підготовки майбутніх фахівців в аграрних ЗВО України – для відбору основних фундаментальних праць та досліджень із запровадження полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі та виявлення нез'ясованих питань; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи) – для апробації розробленої технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі; бесіди, анкетування, опитування, тестування, спостереження, діагностування – для глибшого пізнання, одержання інформації, зібрання достатньої кількості фактичного матеріалу про особливості формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі; *методи математичної статистики* – для визначення вірогідності одержаних результатів, з використанням t-критерію Стьюдента.

Організація дослідження. Перевірка робочої гіпотези й розв'язання поставлених завдань передбачала чотири етапи проведення дослідження.

Перший етап (2012–2013 рр.): вивчення й систематизація наукової літератури з проблеми педагогічного забезпечення формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі; розробка концепції дисертації, визначення мети, завдань, об'єкта, предмета; складання плану дослідно-експериментальної роботи, методики її проведення; апробація дослідницького інструменту, розробка й уточнення показників, критеріїв, рівнів ефективності педагогічного забезпечення формування полікультурної компетентності студентів аграрного ЗВО, визначення учасників експериментальної роботи, підготовка констатувального етапу експерименту; обґрунтування компонентів (когнітивно-гносеологічного, мотиваційно-ціннісного, особистісного, операційно-діяльнісного) полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі; підбір і розробка комплексу діагностичних методів для виявлення початкового рівня полікультурної компетентності.

Другий етап (2013 р.): дослідження початкового рівня полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі й вихідних даних для

організації дослідно-пошукової роботи; діагностика особистісних інтересів студентів, їхніх індивідуальних психологічних особливостей, з'ясування початкового рівня соціокультурного потенціалу студентів, дослідження мотивів вивчення іноземної мови, рівня інтересу до англійської мови як навчальної дисципліни, інструменту соціалізації особистості в полікультурному середовищі, її адаптації в професійному контексті; детермінування педагогічних умов формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі; формування репрезентативної вибірки й надійного комплексу діагностики полікультурної компетентності студентів; визначення критеріїв, показників і рівнів полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі; розробка педагогічної технології.

Третій етап (2014–2017 рр.): дослідно-експериментальна перевірка робочої гіпотези, концептуальних положень; апробація педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі, аналіз поточних результатів, контрольних зрізів; корекція методичного забезпечення.

Четвертий етап (2017 р.): систематизація, узагальнення й обробка даних, зіставлення отриманих експериментальних результатів з прогнозованими, формулювання загальних висновків педагогічного дослідження. Результати дослідно-експериментальної роботи відображено в докторській дисертації, монографії, навчальному посібнику, методичних рекомендаціях, визначено перспективи подальших наукових розвідок з означеної проблеми.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася впродовж 2012–2017 рр. на базі агрономічного факультету Вінницького національного аграрного університету, на гідрометеорологічному факультеті Одеського державного екологічного університету, у відокремленому підрозділі НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут», на агробіотехнологічному факультеті Білоцерківського національного аграрного університету, на факультеті агротехнологій та екології Таврійського державного агротехнологічного університету. В експериментальній роботі брали участь 496 студентів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* обґрунтовано методологічні засади полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі: ідеї системного, акмеологічного, синергетичного, культурологічного, комунікативного, лінгвокраїнознавчого, компетентнісного, особистісно зорієнтованого, аксіологічного підходів, які визначають загальні й специфічні принципи до визначення її змісту, структури, спрямованості, функцій та технології реалізації; *розроблено концепцію* полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі відповідно до методологічного, теоретичного та практичного рівнів та *розроблено педагогічну технологію* формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі, яка охоплює теоретичні та методологічні засади, відображає єдність теоретичної та практичної підготовки, взаємозв'язок структурних і процесуальних компонентів. Авторська педагогічна технологія передбачає

реалізацію провідної мети полікультурної освіти – формування полікультурної компетентності майбутнього фахівця аграрної галузі, відображає структурно-функціональну взаємодію концептуального, змістового та процесуального складників; загальнодидактичні (науковості, послідовності та систематичності, доступності, міцності, свідомості та активності, наочності, зв'язку теорії з практикою) та специфічні принципи (діалогу культур, культуровідповідності, єдності національного та загальнолюдського, полікультурності та полікультурної толерантності, домінування проблемних культурознавчих завдань, автентичності, новизни, професійної спрямованості); педагогічні умови (упровадження інтерактивних методів навчання для підвищення внутрішньої мотивації пізнавальної діяльності; організація освітнього полікультурного середовища як соціальної системи полісуб'єктного типу в аграрних ЗВО; удосконалення форм і методів самостійної роботи; застосування електронного навчально-методичного комплексу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі; компоненти (когнітивно-гносеологічний, мотиваційно-ціннісний, особистісний та операційно-діяльнісний), критерії та рівні сформованості полікультурної компетентності (фрагментарний, ситуативний, стійкий);

– *удосконалено* теоретико-методологічне обґрунтування сутності полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі, підпорядкованої кільком групам чинників (педагогічні, культурні, інформаційно-технологічні, соціально-політичні) та чотирьом компонентам полікультурної компетентності: мотиваційно-ціннісний; особистісний; когнітивно-гносеологічний; операційно-діяльнісний на основі компетентісного підходу;

– *подальшого розвитку* набули зміст, форми, методи і педагогічні технології полікультурної освіти в системі роботи аграрного ЗВО.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що: схарактеризовано теоретичні та методичні основи полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі; обґрунтовано сутність методологічних підходів до полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі; детерміновано педагогічні принципи стосовно полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі; з'ясовано педагогічні умови дієвості педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі як мети полікультурної освіти; здійснено аналіз наукових дефініцій «культура», «гуманітаризація аграрної освіти», «полікультурна освіта», «концепція полікультурної освіти», «полікультурна компетентність», «міжкультурна комунікація», «професійна підготовка», «методологія», «педагогічна технологія» у контексті проблеми дослідження; сформульовано теоретичні положення, які розширюють наукове коло загальних знань і створюють передумови для розроблення педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні та впровадженні в практику аграрних ЗВО: навчального посібника з англійської мови «English in the Context of Multicultural Education of Future Agrarians» (Англійська мова в контексті полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної

галузі); методичних рекомендацій з поетапного формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі на основі розробленої педагогічної технології та спецкурсу «Основи формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі». Матеріали дисертаційної роботи можуть бути використані в оновленні підходів до формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях з «Іноземної мови», «Історії української державності», «Етнокультурології», «Філософії», «Української мови за професійним спрямуванням», «Правової культури особистості»; для удосконалення змісту професійно орієнтованих і нормативних дисциплін; під час розробки навчальних програм, навчальних посібників для аграрних ЗВО; для збагачення методичного складника сільськогосподарської закордонної практики студентів; під час підвищення кваліфікації сільськогосподарських працівників у системі післядипломної освіти. Результати дослідження слугують підґрунтям для розробки цілісної системи розвитку полікультурної особистості студента й можуть стати доповненням до розділів педагогіки, присвячених проблемам взаємозв'язку культури й освіти, й підвищенню ефективності освітнього процесу в аграрних ЗВО.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Вінницького національного аграрного університету (довідка про впровадження № 12-48-1482 від 21.06.2017 р.), Білоцерківського національного аграрного університету (довідка про впровадження № 142 від 21.06.2017 р.), Одеського державного екологічного університету (довідка про впровадження № 02/747 від 29.06.2017 р.), Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут» (довідка про впровадження № 166 від 04.07.2017 р.), Таврійського державного агротехнологічного університету (довідка про впровадження № 55/4-1316 від 07.07.2017 р.).

Особистий внесок здобувача в опублікованій у співавторстві праці полягає в тому, що: у колективній монографії [56] дисертантом розроблено та написано зміст третього розділу «Упровадження інноваційних методів навчання в особистісно орієнтованій системі вищої освіти України» (5,8 др. арк.). Ідеї співавторів у дисертації не використовувалися.

На захист винесено:

1. Теоретико-методологічні засади сутності полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі як складника неперервної професійної підготовки аграрників на основі системного, акмеологічного, синергетичного, культурологічного, комунікативного, лінгвокраїнознавчого, компетентнісного, особистісно зорієнтованого, аксіологічного підходів, які визначають загальні принципи її змісту, структури, спрямованості, функцій та технології реалізації.

2. Педагогічна концепція полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі, що реалізується відповідно до методологічного, теоретичного та практичного рівнів і спрямована на формування полікультурної компетентності.

3. Розроблена, теоретично обґрунтована й експериментально перевірена педагогічна технологія формування полікультурної компетентності майбутніх

фахівців аграрної галузі, спрямована на формування полікультурної компетентності, яка відображає структурно-функціональну взаємодію концептуального, змістового та процесуального складників, загальні та специфічні принципи, педагогічні умови, етапи підготовки, критерії, показники та рівні.

4. Методика реалізації навчально-методичного комплексу, яка використовувалася для формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати роботи оприлюднено та обговорено на науково-практичних конференціях різного рівня, серед яких: *міжнародні* – «Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах» (Львів, 2012), «Science, Technology and Higher Education» (Canada, Westwood, 2015), «European Science and Technology» (Germany, Munich, 2015), «Innovative Educational Technologies: European Union Experience and its Implementation to the Training of Lawyers» (Slovakia, Bratislava, 2016), «Актуальні питання освіти і науки» (Харків, 2016), «Theoretical and Applied Researches in the Field of Pedagogy, Psychology, and Social Sciences» (Poland, Kielce, 2016), «Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії» (Одеса, 2016), «Психологія та педагогіка: сучасні методики та інновації, досвід практичного застосування» (Львів, 2016), «Stav, problemu a perspektivu pedagogickeho studia a socialnej prace» (Slovakia, Sladkovicovo, 2016), «Тенденції розвитку психології та педагогіки» (Київ, 2016), «Психолого-педагогічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців на компетентнісній основі» (Переяслав-Хмельницький, 2017), «Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук» (Київ, 2017), «Сучасні наукові інновації» (Київ, 2017), «Наука та інновації» (Чернівці, 2017), «Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.» (Львів, 2017), «Україна і світ: діалог мов та культур» (Київ, 2017), «Stav, problemu a perspektivu pedagogickeho studia a socialnej prace» (Slovakia, Sladkovicovo, 2017); *всеукраїнські* – «25 років незалежності України: виклики та перспективи» (Вінниця, 2016), «Педагогіка і психологія: методика та проблеми практичного застосування» (Запоріжжя, 2016), «Мова, культура та освіта» (Вінниця, 2017), «Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології» (Запоріжжя, 2017). Основні положення та результати дослідження обговорювалися на наукових семінарах і засіданнях кафедри української та іноземних мов Вінницького національного аграрного університету (2012–2017 рр.).

Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук «Педагогічні умови формування творчого мислення майбутнього вчителя іноземної мови у процесі професійної підготовки» за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти захищено в 2011 р. у Хмельницькому національному університеті. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 59 наукових публікаціях автора (58 – одноосібні), з яких 29 відображають основні наукові результати

дисертації (зокрема, 1 одноосібна монографія (25,2 др. арк.), 8 статей у вітчизняних наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз), 23 – апробаційного характеру, 7 публікацій, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (674 найменування, з них 102 – іноземними мовами) та додатків (20 на 74 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 513 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 377 сторінках. Роботу ілюстровано 12 таблицями та 10 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, об'єкт, предмет дослідження, сформульовано його гіпотезу та основні завдання; розкрито концепцію дослідження, визначено нормативну базу, викладено методологічні та теоретичні основи, охарактеризовано методи дослідження, визначено експериментальну базу та описано етапи організації дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; подано відомості про впровадження, апробацію та опублікування результатів дисертації; указано структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «Теоретичні основи полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі» – висвітлено теоретичні засади полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі; проаналізовано розробленість досліджуваного питання у філософії, психології та педагогіці; розглянуто різні підходи до тлумачення сутності основних понять дослідження; схарактеризовано структуру полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Розумінню полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі передуює аналіз сутності ключового концепту «культура». В історико-педагогічній ретроспективі сутність концепту «культура» розглядається з позицій просвітництва (процес розвитку людського розуму, що протистоїть примітивності первісного людства), класичного ідеалізму (історичний розвиток людської духовності – еволюція моральної, етичної, естетичної, релігійної, філософської, наукової, правової й політичної свідомості, що забезпечує прогрес людства), романтизму (подолання конфлікту між фізичним і духовним життям, посилення єдності чуттєвого та раціонального в процесі виховання людини), неокантіанства (автономна система цінностей та ідей, що визначають тип соціальної організації), модернізму (повсякденна реальність, що має латентний зміст) та сучасного постмодернізму (сукупність матеріальних і духовних цінностей, яка відображає досягнутий людством рівень історичного розвитку).

З'ясовано, що багатоманітність підходів до трактування культури зумовлена міждисциплінарністю цього феномену. Тому визначено основні функції культури: гуманістичну, інформативну, гносеологічну, комунікативну, нормативну, аксіологічну, сигніфікативну, праксеологічну. Серед детермінантів її функціонування та розвитку виокремлено: наступність, стійкість у передачі

культурних традицій, самобутність та унікальність, єдність національного й загальнолюдського.

Аналіз культурологічної парадигми освіти в професійній підготовці студентів аграрних ЗВО дозволив конкретизувати сукупність теоретичних положень, які є підґрунтям основних концептуальних ідей та підходів до проблеми. У культурі вбачають антропологічне явище, породження надзвичайно багатой суб'єктивності індивіда, розкриття всієї людської природи в повному різнобарв'ї її високих і низовинних проявів (М. Бахтін). Розглядаємо її як форму спілкування (діалогу) між представниками різних культур, вважаючи за потребу цілеспрямоване залучення студентів до «великих діалогів», які розгортаються в культурі та є стрижневим механізмом духовного розвитку.

Культурологічна парадигма освіти є одним зі способів формування вихованих, усебічно розвинених, висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців аграрної галузі. Важливе місце в цьому процесі належить мові, оскільки в ній знаходять своє вираження менталітет, ментальність, дух і стиль мислення народу.

Посиленню культурологічної парадигми в професійній підготовці майбутніх фахівців аграрної галузі слугують гуманізація та гуманітаризація вищої освіти внаслідок утвердження філософських поглядів на особистість як найвищу цінність суспільства. Адже гуманізація та гуманітаризація існують у неподільній єдності, доповнюючи одна одну.

У гуманітаризації аграрної освіти виокремлюють два аспекти: людинознавчий як відображення знань про життя та діяльність особистості, культурологічний, спрямований на висвітлення людської діяльності в її історичному розвитку. З огляду на це гуманітаризація аграрної освіти передбачає її переорієнтацію з предметно-змістового принципу навчання основ наук на вивчення цілісної картини світу. Відповідно педагогічний процес ґрунтується на вихованні людини з багатим духовним потенціалом, орієнтованої на самореалізацію та самовдосконалення (Г. Берегова, А. Кокарева, Н. Костриця, О. Мишак Н. Олійник, Ю. Сінько, Р. Сопівник, Т. Філат та ін.).

Структурно-функціональними складниками культурологічної парадигми освіти майбутнього фахівця аграрної галузі є: система знань, умінь і навичок, що актуалізуються на певному етапі суспільного життя; усвідомлення фахівцем аграрної галузі культурної різноманітності та шляхів особистісного саморозвитку в процесі засвоєння культури; цінності освіти в соціумі; уявлення про місце та образ фахівця аграрної галузі як носія культури і знань під час здійснення сільськогосподарської діяльності та стажування на зарубіжних аграрних підприємствах; принципи кодування й трансляції інформації.

Вагома роль у становленні культури майбутнього фахівця аграрної галузі відводиться полікультурній освіті, спрямованій на забезпечення культурно-соціальної ідентичності особистості, тобто формування полікультурної компетентності. Полікультурна освіта дозволяє залучати майбутніх фахівців аграрної галузі до розуміння національної та світової культур, формування на цій основі вміння й готовності жити в мультинаціональному середовищі. Одне з

головних завдань такої освіти – виховання духовної культури особистості, яка чітко виявляється під час взаємодії етнофорів (І. Іванюк). Виокремлюють чотири орієнтири: соціокультурну ідентифікацію особистості, засвоєння системи понять і уявлень про полікультурне середовище, виховання позитивного ставлення до диверсифікованого культурного середовища, розвиток навичок полікультурного спілкування.

Шляхом аналізу наукових пошуків низки дослідників (Дж. Бенкс (J. Banks), О. Вихрущ-Олексюк, Л. Воротняк, Л. Гончаренко, В. Долженко, Н. Жорняк, П. Кендзьор, В. Кузьменко, Дж. Лінч (J. Lynch) та ін.), визначено шість стадій культурної ідентичності майбутнього фахівця аграрної галузі: психологічний полон, інкапсуляцію, визнання належності, бікультуралізм, полікультуралізм і рефлексивний націоналізм, глобалізм і полікультурну компетентність.

На стадії *психологічного полону* особистість демонструє негативні переконання та ідеологію щодо своєї культурної групи. Унаслідок цього в неї превалює низька самооцінка та виявляється культурне самозаперечення.

Стадія інкапсуляції характеризується чітким усвідомленням власної культурної ідентичності та взаємодією особистості переважно тільки зі своєю культурною групою, яку вона ставить понад усі інші.

Визнання належності – на цій стадії майбутній фахівець аграрної галузі володіє достатнім багажем знань і вмінь для внесення коректив у розуміння особистісних ставлень і культурної належності.

На стадії бікультуралізму майбутній фахівець аграрної галузі здатний ефективно взаємодіяти у двох культурних площинах: є бажання долучатися не тільки до свого, але й іншого культурного середовища. Усвідомлення власної культурної належності підкріплюється також відповідними знаннями й уміннями, тобто сформованим когнітивним компонентом.

Наступна стадія – це *полікультуралізм і рефлексивний націоналізм*. Важливими його показниками є вдумлива позитивна культурна та національна належність аграрника до декількох культурних спільностей, які взаємодіють як одна нація. Майбутній фахівець аграрної галузі з таким рівнем полікультурної компетентності самостійно визначає, оцінює й осмислює порядки й атрибути цих культур, чітко розуміє їхні переваги та недоліки.

Найвища стадія культурної ідентичності становить *глобалізм, або полікультурна обізнаність (компетентність)*, за якої майбутні фахівці аграрної галузі здатні демонструвати не лише позитивно-вдумливу національно-культурну, але й глобальну належність. Ключовим моментом є утвердження індивідуальних цінностей, які спираються на універсальні цінності людства, моральні норми та етичні принципи.

Майбутні фахівці аграрної галузі, які опанували дві останні стадії, зможуть швидко адаптуватися до праці й проживання в неоднорідному суспільстві. Реалізація цього завдання покладена на полікультурну освіту.

Унаслідок аналізу сучасної вітчизняної та зарубіжної літератури встановлено, що полікультурна компетентність майбутніх фахівців аграрної галузі – це інтегративна якість особистості, до складу якої входять полікультурні

знання, уміння, навички, професійно-особистісні мотиви, ціннісні орієнтації, досвід, правила поведінки, соціальні норми.

Визначено, що структурними складниками полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі є: когнітивно-гносеологічний, мотиваційно-ціннісний, особистісний та операційно-діяльнісний компоненти.

У другому розділі – «Методологічні засади полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі» – досліджено типові завдання та зміст умінь випускників аграрних ЗВО, з'ясовано зміст і структуру підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі, визначено освітньо-кваліфікаційні вимоги до їхньої полікультурної освіти, розроблено методологію полікультурної освіти.

На основі аналізу змісту та структури підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі визначено освітньо-кваліфікаційні вимоги до їхньої полікультурної освіти. Зокрема, у формуванні полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі простежується зв'язок із нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти, сформульованим у термінах результатів навчання: знати правові й етичні норми для оцінювання професійної діяльності; уміти спілкуватися іноземною мовою в процесі взаємодії у науковій, виробничій та соціальній сферах діяльності; здатність демонструвати знання і розуміння основ філософії, історії і культури, що сприяють розвитку загальної культури, формуванню національної гідності й патріотизму, соціалізації особистості, схильності до етичних цінностей; розуміння причинно-наслідкових зв'язків розвитку суспільства й уміння їх використовувати в професійній і соціальній діяльності; використання сучасних науково-технічних і культурних досягнень світової цивілізації.

Методологію полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі розглядаємо як вчення про підходи, принципи, методи, форми й процедури пізнання і перетворення соціокультурної дійсності. Методологія полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі – це логічна організація навчальної діяльності майбутнього фахівця, що полягає у визначенні мети й предмета навчання, орієнтирів та підходів до розуміння національного коріння, самоідентифікації, прищеплення шанобливого ставлення до інших культур, духовного зростання, міжкультурного збагачення та налагодження діалогу культур. Установлено, що особливу значущість у досягненні максимальної результативності полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі становлять особистісно зорієнтований, комунікативний, аксіологічний та лінгвокраїнознавчий методологічні підходи. Серед дисциплін фахової підготовки студентів, у змісті яких утілені можливості щодо формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі, було обрано історію української державності, етнокультурологію, філософію, українську мову за професійним спрямуванням, іноземну мову, правову культуру особистості.

На основі емпіричного досвіду, крім загальнодидактичних, визначено і використано специфічні принципи полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі: діалогу культур, культуровідповідності, єдності національного та загальнолюдського, полікультурності та полікультурної толерантності,

домінування проблемних культурознавчих завдань, автентичності, новизни, професійної спрямованості.

У третьому розділі – «Обґрунтування педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі» – розроблено концепцію полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі, обґрунтовано педагогічну технологію формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі, схарактеризовано її мету, завдання, функції, етапи, структуру, виокремлено та розкрито педагогічні умови педагогічні умови формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Вибір і професійна реалізація педагогічних технологій детермінують ефективність дидактичного процесу. Орієнтація на технологічний підхід у практичному застосуванні арсеналу педагогіки передбачає певну технологічність форм і методів навчання з погляду їхньої структури, моделювання та проектування навчального процесу – окреслення педагогічної мети.

Педагогічна технологія формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі – це наукове проектування й відтворення, що гарантує успіх педагогічних дій. Вона передбачає: спеціально організоване цілепокладання, що уможлиблює об'єктивний контроль якості полікультурної освіти; попереднє проектування освітнього процесу з подальшим відтворенням цього проекту на практиці; вибір оптимальних форм, методів і засобів формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі; організацію оперативного зворотного зв'язку, що дозволяє своєчасно та швидко коректувати педагогічний процес.

Головними структурними складниками педагогічної технології є: концептуальний, змістовий й процесуальний. Визначальним є концептуальний складник (рис. 1).

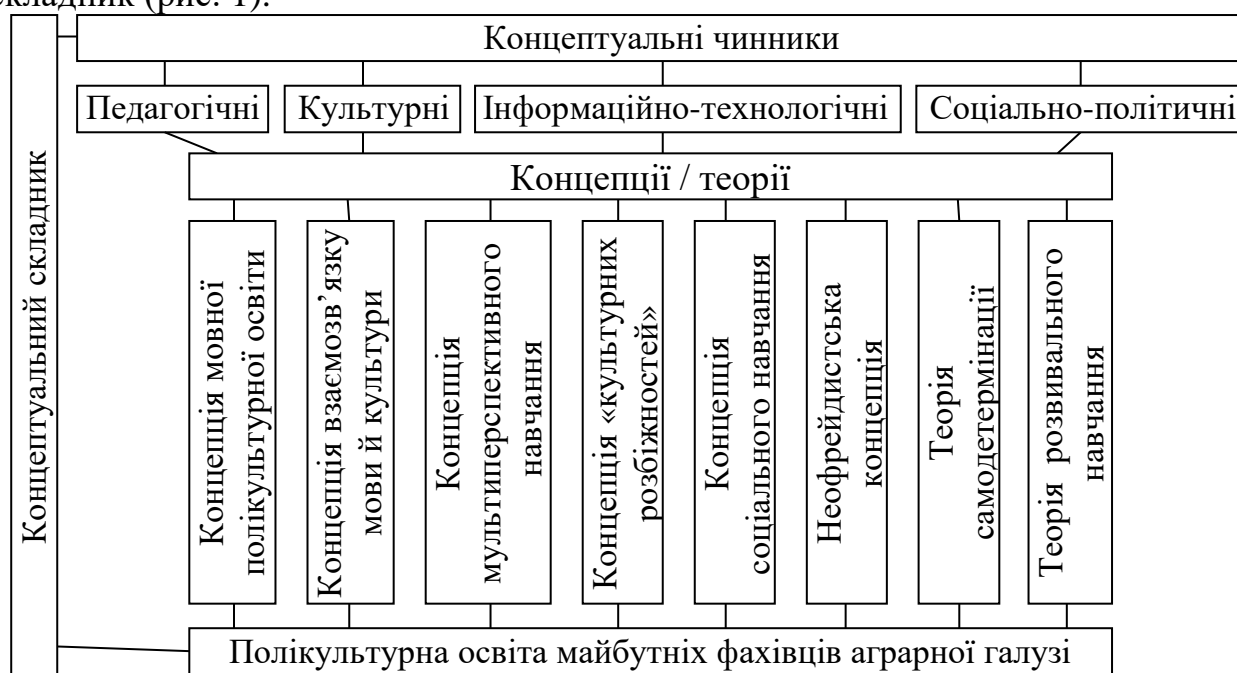

Рис. 1 Концептуальний складник педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі

Концептуальний складник є науковою базою, тобто психолого-педагогічні ідеї та обґрунтована концепція полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі, які є її фундаментом. Змістовий складник містить завдання навчання (загальні, конкретні), зміст навчального матеріалу, спрямований на формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. До процесуального складника належить організація педагогічного процесу; методи й форми організації навчально-пізнавальної діяльності, які сприяють формуванню полікультурної компетентності й навичок конструктивного міжкультурного спілкування іноземною мовою; моніторинг розвитку полікультурної компетентності.

Ураховуючи основні складники навчальної діяльності, визначено етапи впровадження педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі: мотиваційно-організаційний, операційно-когнітивний, діагностично-орієнтувальний, аналітико-результативний. Кожен із етапів має певні особливості та характерні для них засоби і методи.

Метою мотиваційно-організаційного етапу є активізація певних фонових полікультурних знань майбутніх фахівців аграрної галузі, які потрібні й достатні для сприйняття інших культур, усунення смислових і соціокультурних перешкод, подолання стереотипів, стимулювання критичного мислення, пробудження їхнього інтересу до культурних цінностей, національних звичаїв, традицій тощо. До прикладу, на цьому етапі реалізація зазначеної педагогічної технології проводилася так: на заняттях з іноземної мови презентували такі заходи: тема «Англійська мова як засіб міжнародного спілкування» за допомогою комплексу вправ за принципом «круглого столу», «Що надає мові статус глобальної?», мозковий штурм «Політична система Сполученого Королівства», круглий стіл «Полікультурні міста», лекцію-діалог «Основні поняття етнокультурології: етнос-етнічність, етнічна – народна – традиційна – національна культура» та ін. На заняттях з історії української державності широкого застосування набули лекція-концерт для розкриття теми «Державотворчі традиції на території України в стародавню добу», лекція-діалог «Українська національна боротьба: козацько-гетьманська держава», круглі столи «Відродження ідеї українського національного самовизначення та державності в ХІХ ст.», «Київська Русь в українській і світовій історії». На заняттях української мови за професійним спрямуванням проводили лекцію-прес-конференцію «Мова і мовлення в житті людини і суспільства», лекцію-візуалізацію «Українська мова – державна мова України, національна мова українського народу» та ін. На заняттях правової культури особистості використовували лекції-консультації для викладу теми «Поняття правової культури, її функції», «Зміст правової культури» та ін.

Отже, на мотиваційно-організаційному етапі було реалізовано першу педагогічну умову дієвості педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі – упровадження інтерактивних методів навчання з метою підвищення внутрішньої мотивації пізнавальної діяльності.

Операційно-когнітивний етап є процесом безпосереднього ознайомлення зі специфікою культур інших країн. Його головною метою постає осмислення студентами сутності культурних процесів, розуміння культури як складника системи взаємопов'язаних елементів. Він передбачає набуття майбутніми фахівцями аграрної галузі достатнього рівня сформованості полікультурної компетентності, яка надасть їм можливість успішно виконувати професійні обов'язки в умовах культурної інтеграції нашої держави у світове співтовариство. Операційно-когнітивний етап охоплював такі теми занять з іноземної мови: «Культурні особливості та національна ідентичність», «Типові стереотипи про британців», «Американський стиль життя», «Британські звичаї та традиції», «Американські свята та проведення дозвілля», «Традиційні страви у Великобританії», «Студентське життя» тощо. На заняттях етнокulturології розглядали теми: «Етнічна свідомість і традиція як чинники етнокulturального процесу», «Етнопсихологія», «Етнічні міфологеми, архетипи, стереотипи», «Дослідження національно-культурної та етнічної свідомості сучасного українця» та інш. Основними методами було обрано: дискусії, імітаційно-рольові ігри, колаж, круглі столи, тренінг «Основи творчого письма», колективна записна книжка, бесіди, соціальні проекти, опитування, культурні експедиції, діалоги, екскурсії, фестивалі, віртуальні подорожі країнами Європи.

На діагностично-орієнтувальному етапі вагома роль відводилась написанню творчих проектів, прес-конференціям, презентаціям тез доповідей, імпровізації в міжкультурній взаємодії, дебатам, евристичному діалогу Сократа, методу «мозкового штурму», методу індивідуального «мозкового штурму», методу «монолог винахідника», методу контрольних запитань (далі – МКЗ) Т. Ейлоарта, довільному вибору слів, методу галереї, прогресивній абстракції, методу шести капелюхів мислення за Едвардом де Боно, дискусії «Що таке культура?», «Переваги та недоліки спілкування в соціальних мережах», «Чому молодь приєднується до субкультур?», моделюванню комунікативних ситуацій на теми: «Система освіти у Великобританії», «Культура у вищих навчальних закладах», «Британський та американський побут», «Традиційні американські цінності та вірування», «Етикет», «Культура мови», «Культура поведінки» тощо. У цьому випадку має місце узагальнення, систематизація та корекція сформованих професійних знань, умінь, навичок. Завдання діагностично-орієнтованого етапу зводяться до: виявлення обсягу, глибини і якості сприйняття полікультурного матеріалу; визначення недоліків у знаннях й окреслення шляхів їхнього усунення; діагностування ступеня відповідальності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Аналітико-результативний етап передбачав використання таких методів, як аналіз дерева релевантності, метод Уолта Діснея, причинно-наслідкова діаграма, «створення нарису-самохарактеристики», євровікторина, контент-аналіз текстів та відеороликів, аналіз ситуацій міжкультурної взаємодії, портфоліо, захист наукових проектів, виступ на всеукраїнській науково-практичній конференції «Мова, культура та освіта», проекти «Бренд Україна» та «Єдність у різноманітності», тести на полікультурну обізнаність «English Culture Tests», анкетування на визначення полікультурного досвіду взаємодії «Multicultural

Experiences Questionnaire» тощо. Провідну роль відіграла педагогічна умова – застосування електронного навчально-методичного комплексу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі, насамперед відео- й аудіоматеріали, євровікторина, електронне тестування, що уможливило об'єктивну оцінку полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Розроблено модель (рис. 2) педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

На підставі проведеного дослідження було визначено педагогічні умови формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі: упровадження інтерактивних методів навчання з метою підвищення внутрішньої мотивації пізнавальної діяльності; організація освітнього полікультурного середовища як соціальної системи полісуб'єктного типу в аграрних ЗВО; удосконалення форм і методів самостійної роботи; застосування електронного навчально-методичного комплексу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. Під педагогічними умовами розуміємо спеціально організовані, необхідні обставини, які сприяють розв'язанню різних педагогічних завдань, а дисципліни «Іноземна мова», «Історія української державності», «Етнокультурологія», «Філософія», «Українська мова за професійним спрямуванням», «Правова культура особистості» розглядаємо в ролі важливих засобів формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Це позитивно позначилося на їхній конкурентоспроможності в сучасному полікультурному світі.

Обґрунтовано зміст і структуру авторського електронного навчально-методичного комплексу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. Електронний навчально-методичний комплекс охоплює нормативні документи, навчальний план, навчально-методичні й методичні посібники, методичні рекомендації, курс лекцій, навчальні програми, дидактичний матеріал, презентації, тестові завдання, таблиці, схеми, словник-довідник, картки з індивідуальними завданнями, аудіо- та відеосупровід майбутньої професійної діяльності фахівців аграрної галузі.

У четвертому розділі – «Реалізація педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі» – описано зміст, організацію та методику проведення педагогічного експерименту; висвітлено результати експериментального дослідження із запровадження авторської педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі, проведено кількісний та якісний аналіз дієвості методичного забезпечення та впровадження експериментальної педагогічної технології.

Аналіз сучасної педагогічної теорії і практики (Р. Гуревич, О. Дубасенюк, Д. Ларсен-Фріман (D. Larsen-Freeman), Дж. Лопшер (J. Lompscher), С. МакКей (S. McKay), І. Малафіїк, С. Ніколаєва, В. Ортинський, Л. Романишина, В. Сафонова, Б. Томалін, М. Фіцула, Н. Якса та ін.) сприяв проведенню

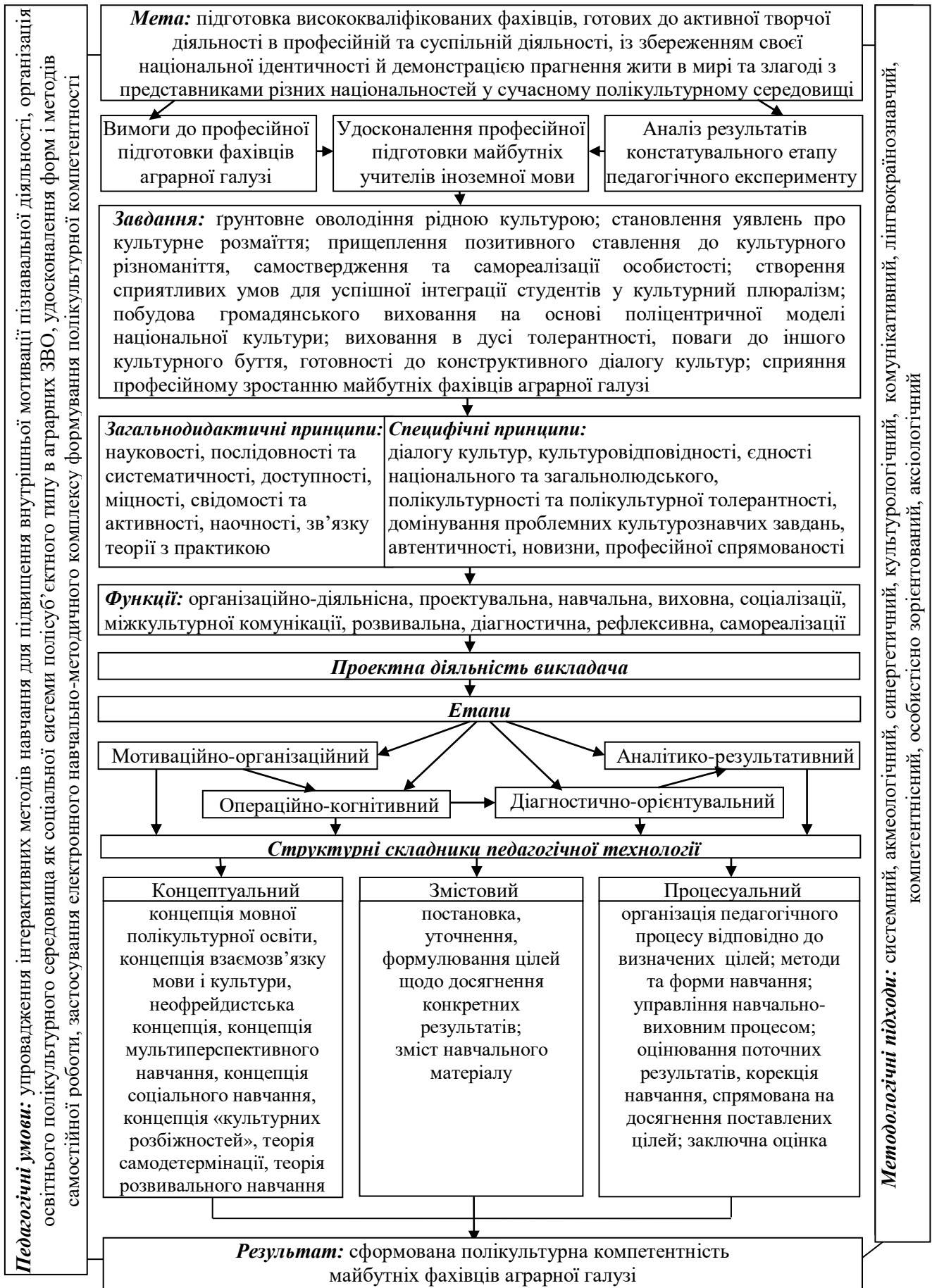

Рис. 2 Модель педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі

педагогічного експерименту з забезпечення формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Перевірка результативності педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі здійснювалася в три етапи (констатувальний, формувальний, контрольний) на базі агрономічного факультету Вінницького національного аграрного університету, на гідрометеорологічному факультеті Одеського державного екологічного університету, у відокремленому підрозділі НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут», на агробіотехнологічному факультеті Білоцерківського національного аграрного університету, на факультеті агротехнологій та екології Таврійського державного агротехнологічного університету впродовж 2012–2017 рр.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту (загальна кількість студентів – 496) з'ясували рівні сформованості полікультурної компетентності в студентів експериментальної (247 студентів) та контрольної груп (249 студентів): стійкий рівень був у 25,91 % студентів експериментальної групи і 25,30 % – у студентів контрольної групи, ситуативний – у 25,10 % студентів експериментальної групи і 25,70 % – у студентів контрольної групи, фрагментарний – у 48,99 % студентів експериментальної групи і 49,00 % – у студентів контрольної групи.

Порівняльний аналіз одержаних результатів показав, що студенти контрольної і експериментальної груп вводилися в формувальний етап експерименту з практично однаковими значеннями рівнів сформованості полікультурної компетентності.

Формувальний етап експерименту передбачав реалізацію педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі з дотриманням визначених педагогічних умов. Експеримент проводився на основі розробленої педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі з виокремленням трьох структурних складників: концептуального, змістового, процесуального. Утілення в практику аграрних ЗВО педагогічної технології передбачало мотиваційно-організаційний, операційно-когнітивний, діагностично-орієнтувальний, аналітико-результативний етапи. Сутність експериментального навчання полягала в організації полікультурної освіти на заняттях іноземної мови, історії української державності, етнології, філософії, української мови за професійним спрямуванням, правової культури на основі системного, акмеологічного, синергетичного, культурологічного, комунікативного, лінгвокраїнознавчого, компетентнісного, особистісно зорієнтованого, аксіологічного підходів, тобто в полікультурному навчанні чітко простежувався взаємозв'язок мови, культури і професійної спрямованості; урахування індивідуальних психологічних, психофізіологічних, соціальних особливостей майбутніх фахівців аграрної галузі.

Усереднені значення рівнів сформованості полікультурної компетентності студентів за всіма компонентами подано в табл. 1.

**Систематизовані експериментальні результати
рівнів сформованості компонентів полікультурної компетентності
майбутніх фахівців аграрної галузі під час педагогічного експерименту (у %)**

Компоненти	Рівні Група	Фрагментарний		Ситуативний		Стійкий	
		Поча- ток	Закін- чення	Поча- ток	Закін- чення	Поча- ток	Закін- чення
Когнітивно-гносеологічний	КГ	71,6	58,7	24,3	33,8	4,1	7,5
	ЕГ	73,8	11,8	22,5	52,3	3,7	36,1
Операційно-дійовий	КГ	57,3	48,9	19,1	24,7	23,6	26,4
	ЕГ	61,8	15,4	15,8	34,2	22,4	50,4
Особистісний	КГ	33,3	43,4	48,7	39,9	18	16,7
	ЕГ	41,2	5,3	52,9	38,4	5,9	56,3
Мотиваційно-ціннісний	КГ	53,3	44,7	39,3	46,2	7,4	9,1
	ЕГ	55,4	10,6	38,7	44,3	5,9	45,1
Загалом	КГ	53,9	47,1	32,8	37,4	13,3	15,5
	ЕГ	59,3	12,3	26,9	39,6	13,8	48,1

Експериментальна перевірка дієвості авторської педагогічної технології підтверджує, що її складники є дієвими в запропонованій сукупності, що забезпечило здійснення позитивного впливу на рівень полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. Про це свідчать результати діагностики під час формувального етапу педагогічного експерименту. На завершальному етапі формувального експерименту за результатами дослідно-експериментальної роботи встановлено, що кількість студентів ЕГ, які досягли стійкого рівня, збільшилася на 34,3 % (від 13,8 % до 48,1 %), а в контрольній групі – на 2,2 % (від 13,3 % до 15,5 %); кількість студентів, яким властивий ситуативний рівень полікультурної компетентності збільшилась в ЕГ на 12,7 % (від 26,9 % до 39,6 %), а в КГ – на 4,6 % (від 32,8 % до 37,4 %); кількість студентів з фрагментарним рівнем в ЕГ зменшилась на 47 % (від 59,3 % до 12,3 %), а в контрольних групах спостерігалось незначне зменшення таких студентів – на 6,8 % (від 53,9 % до 47,1 %).

Результати на закінчення формувального етапу експерименту відображені на рис. 3.

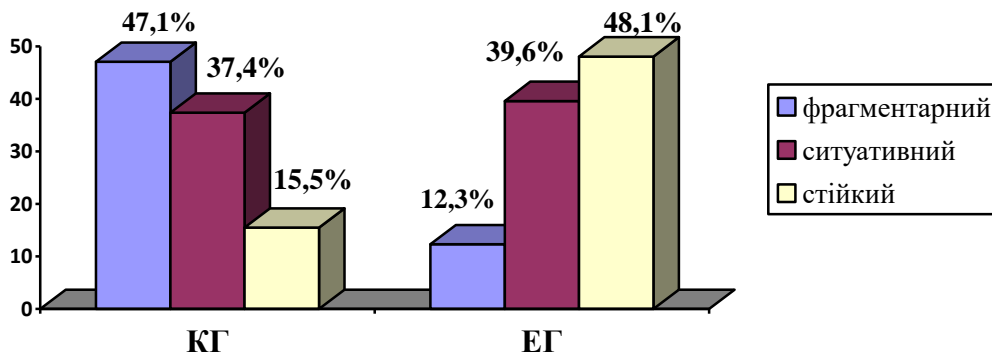

Рис. 3 Розподіл студентів КГ і ЕГ після формувального етапу експерименту
Отже, доведена правильність висунутої гіпотези. Достовірність результатів

підтверджена значеннями t-критерію Стьюдента. Тобто впровадження педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі позитивно впливає на означений процес.

Результативність впровадження педагогічної технології формування полікультурної компетентності пояснюємо тим, що в процесі дослідження були усунуті недоліки підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі до полікультурної діяльності (недостатня спрямованість навчання на виховання полікультурної особистості; низький рівень мотивації студентів; недостатнє використання інноваційних методів навчання; нечітке усвідомлення ролі полікультурної освіти в духовному й інтелектуальному саморозвитку особистості), що дозволило детермінувати педагогічні заходи, спрямовані на вдосконалення полікультурних знань, умінь та навичок майбутніх фахівців аграрної галузі, як-от: дискусії, дидактичні, ділові, імітаційно-рольові ігри, проблемні лекції, лекція-діалог, лекція-консультація, лекція-візуалізація, вікторини, КВК творчості, ток-шоу, «круглі столи», «мозковий штурм», мовне портфоліо, інтерпретації творів, імпровізації, написання власних творчих проектів, презентації тез доповідей, прес-конференції тощо.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретико-методологічне узагальнення проблеми полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі в системі роботи аграрного ЗВО та запропоновано нове рішення цієї проблеми, що дозволило сформулювати такі **висновки**:

1. Полікультурна освіта має суттєве значення в підготовці випускників аграрних ЗВО до роботи на ринку праці. Шляхом аналізу наукової літератури уточнено стан розробленості полікультурної освіти у філософії, культурології, психології та педагогіці, обґрунтовано теоретико-методологічні засади полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі.

З'ясовано, що методологія полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі ґрунтується на концепціях мовної полікультурної освіти, взаємозв'язку мови й культури, мультиперспективного навчання, культурних розбіжностей, соціального навчання, теорії самодетермінації, теорії розвивального навчання. Здійснено аналіз стрижневого для полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі поняття «культура», розкрито її сутність в історико-педагогічній ретроспективі з позицій просвітництва, класичного ідеалізму, романтизму, неокантіанства, модернізму та сучасного постмодернізму. Установлено, що багатоманітність підходів до трактування культури зумовлена міждисциплінарністю цього феномена, досліджуючи проблематику якого, активно використовують досягнення антропології, культурології, лінгвокультурології, етнології, соціології, комунікативної лінгвістики, теорії систем, семіотики й теорії інформації. Серед детермінантів її функціонування та розвитку виокремлено: наступність, стійкість у передачі культурних традицій, самотність та унікальність, єдність національного й загальнонародського.

2. На підставі вивчення вітчизняного й зарубіжного досвіду

схарактеризовано культурологічну парадигму освіти в професійній підготовці майбутніх фахівців аграрної галузі. Установлено, що фундаментальною основою культурологічної парадигми освіти слугують філософські концепції про духовну діяльність і розвиток людини, взаємозв'язок культури та моралі особистості, освіти й культури.

Сформульовано визначення терміну «парадигма» як сукупності змістовно інтегрованих педагогічних ідей і теорій, що характеризують стан освіти в конкретну історичну епоху та окреслюють теоретико-методологічні основи педагогічного дослідження. Структурно-функціональні компоненти культурологічної парадигми освіти майбутніх фахівців аграрної галузі становлять систему знань, умінь і навичок, що актуалізуються на певному етапі суспільного життя; усвідомлення людиною культурної різноманітності та шляхів особистісного саморозвитку в процесі засвоєння культури; цінності освіти в соціумі; уявлення про місце та образ аграрника як носія культури і знань під час здійснення сільськогосподарської діяльності та стажування на зарубіжних аграрних підприємствах; принципи кодування й трансляції інформації.

У становленні культурної особистості майбутніх фахівців аграрної галузі провідну роль відіграє полікультурна освіта, спрямована на формування полікультурної компетентності. Культурологічна парадигма освіти в професійній підготовці студентів аграрних ЗВО втілюється в рівноправній взаємодії всіх учасників освітнього процесу; інтеграції змісту навчальних модулів освітніх програм підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі, пов'язаних із культурою; формуванні в майбутніх фахівців аграрної галузі внутрішньої мотивації до пізнання культури інших народів; розвитку аналітичних умінь, потрібних для зіставлення й порівняння культурних явищ, ментальності та способу життя інших етносів; готовності до налагодження міжкультурної взаємодії та виконання обов'язків агронома в полікультурному середовищі.

3. З'ясовано генезис проблеми полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі в контексті інноваційного розвитку. Здійснено огляд нормативно-правового підґрунтя полікультурної освіти. У державних документах задекларовано, що полікультурній освіті відводиться роль громадянського консолідаційного фактора, який має надзвичайно обнадійливі перспективи в контексті інтеграції українського полікультурного суспільства в європейський освітній простір.

Установлено, що проблема полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі в контексті інноваційного розвитку, яка постала перед національною системою вищої освіти, потребує узгодження її моделі із сучасною концепцією сталого розвитку, оновлення змісту, методів, принципів навчання і виховання. Мета такої модернізації полягає в підвищенні якості освіти до загальноєвропейського рівня, переорієнтації закладів освіти на задоволення освітніх потреб і попиту на ринку праці, підвищенні конкурентоспроможності аграрних ЗВО та їхніх випускників. Зокрема, серед основних напрямів реформування професійної підготовки аграрників виокремлюють: загальнопланетарний глобалізм фахового навчання; гуманізацію й

демократизацію професійної підготовки, які стали нині водночас провідними тенденціями її реформування та розвитку; культурознавчу соціологізацію та екологізацію змісту професійної підготовки фахівців аграрної галузі; міждисциплінарну інтеграцію; орієнтацію професійної підготовки фахівців аграрної галузі на безперервність, тобто надання можливості навчатися впродовж усього життя.

4. На основі теоретичного аналізу філософських і психолого-педагогічних джерел й емпіричного досвіду конкретизовано сутність і структуру полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі, яка визначається як інтегративна якість особистості, до складу якої входять полікультурні знання, уміння, навички, професійно-особистісні мотиви, ціннісні орієнтації, досвід, правила поведінки, соціальні норми, які дозволяють аграрникам розв'язувати професійні завдання та конструктивно взаємодіяти в сучасному багатокультурному світі із представниками різних іноземних компаній у процесі виконання функціональних обов'язків агронома й успішно реалізовувати завдання вітчизняного агропромислового комплексу. Виокремлено чотирикомпонентну структуру полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі: мотиваційно-ціннісний, особистісний, когнітивно-гносеологічний, операційно-діяльнісний компоненти.

Визначено критерії, показники та рівні сформованості полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі: *мотиваційно-ціннісний компонент* (мотиваційний критерій, показники: усвідомлення майбутніми аграрниками ціннісних аспектів сільськогосподарської діяльності; прагнення до вироблення нових знань, умінь і навичок, мотивація самовдосконалення полікультурних та іншомовних умінь і навичок); *особистісний компонент* (результативно-діяльнісний критерій, показники: інтернальність; терпимість; рефлексивність; відкритість; суб'єктність); *когнітивно-гносеологічний компонент* (змістово-методичний критерій, показники: інтелектуальна ініціатива в різних видах мовленнєвої діяльності; країнознавчі знання, знання вербальних і невербальних засобів спілкування); *операційно-діяльнісний компонент* (організаційний критерій, показники: готовність до вияву полікультурної компетентності в професійній діяльності; уміння вести діалог культур; здатність імпровізувати під час міжкультурної комунікації; адекватна інтерпретація поведінки етнофорів та їхніх дій).

Виявлено та схарактеризовано фрагментарний, ситуативний і стійкий рівні сформованості полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі в системі професійної підготовки в аграрних ЗВО. Установлено взаємозв'язки між компонентами та суб'єктами освітнього процесу; критеріями і теоретико-методологічними засадами дослідження; критеріями й орієнтирами визначення результативності формування полікультурної компетентності.

5. Розроблено концепцію полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі як теоретичну основу формування полікультурної компетентності з урахуванням особливостей професійної підготовки в аграрних ЗВО. Результати аналізу формування полікультурної компетентності показали, що концепти

полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі підпорядковані групам чинників: педагогічні чинники (співзвучні з модернізацією системи вищої аграрної освіти у зв'язку з інтеграційними процесами, створенням єдиного загальноєвропейського освітнього простору й посиленням гуманістичної та соціокультурної спрямованості навчання, запровадженням інноваційних педагогічних технологій, розширенням можливостей виховного простору й творчого потенціалу вищих навчальних аграрних закладів, вихованням на ідеалах взаємоповаги й шанобливого ставлення до інших людей), культурні детермінанти (проєвропейські прагнення громадян, сповідування цінностей громадянського суспільства, що висуває нові вимоги щодо формування позитивної національної ідентичності й гармонійного співіснування в культурному розмаїтті), інформаційно-технологічні чинники (суголосні зі стрімким науковим прогресом і пов'язані із розширенням спектру застосування інформаційно-комунікаційних технологій у різних сферах аграрної освіти та суспільства загалом, що своєю мірою дають змогу спілкуватися з колегами в режимі он-лайн із будь-якого куточка планети й відкриває доступ до великого обсягу професійної та соціокультурної інформації), соціально-політичні чинники (трансформації в суспільному житті країни, які спонукають студентів-аграрників діяти певним чином відповідно до власних орієнтирів, що виражається в діалектичній суперечності між збереженням власної культурної ідентичності й включенням у світове співтовариство, пошуком спільної мови для налагодження конструктивного діалогу культур).

Визначені чинники сприяли створенню концепцій, що характеризують полікультурну освіту (мовної полікультурної освіти, взаємозв'язку мови і культури, мультиперспективного навчання, соціального навчання, культурних розбіжностей), котрі опираються на теорію самодетермінації та теорію розвивального навчання.

Детерміновано рівні вияву концепції на методологічному, теоретичному і практичному рівнях. На методологічному рівні визначалися взаємозв'язки загальнонаукових і специфічних підходів методології до формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі, як-от: системного, акмеологічного, синергетичного, культурологічного, комунікативного, лінгвокраїнознавчого, аксіологічного, компетентнісного, особистісно зорієнтованого.

На теоретичному рівні визначено психолого-педагогічні ідеї, основні поняття, дефініції, явища, які розкривають сутність і структуру полікультурної освіти, сприяють обґрунтуванню педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Практичний рівень полікультурної освіти полягав у прикладній реалізації всіх складників педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі шляхом реалізації педагогічних умов та дослідження її ефективності.

Реалізація концептуальних підходів до формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі засобами авторської

педагогічної технології дозволила розглядати їхню професійну підготовку як систему науково обґрунтованих педагогічних закономірностей, впливів, підходів та принципів.

6. Теоретично обґрунтовано педагогічну технологію формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. Упровадження авторської педагогічної технології детермінувало ефективність дидактичного процесу з формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. Педагогічна технологія формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі – це наукове проектування й відтворення, що гарантує успіх педагогічних дій. Вона передбачає: спеціально організоване цілепокладання, що уможливорює об'єктивний контроль якості полікультурного навчання; попереднє проектування освітнього процесу з подальшим відтворенням цього проекту на практиці; вибір оптимальних форм, методів і засобів формування полікультурної компетентності студентів-аграрників; організацію оперативного зворотного зв'язку, що дозволяє своєчасно та швидко коректувати педагогічний процес.

Головними структурними складниками авторської педагогічної технології є: концептуальний, змістовий і процесуальний. Концептуальний складник становить наукова база, тобто психолого-педагогічні ідеї та обґрунтована концепція полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі, які є її фундаментом. Змістовий складник містить завдання навчання (загальні, конкретні), зміст навчального матеріалу, спрямовані на формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. До процесуального складника належать організація педагогічного процесу; методи й форми організації навчально-пізнавальної діяльності, які сприяють формуванню полікультурної компетентності й навичок конструктивного міжкультурного спілкування іноземною мовою; моніторинг розвитку полікультурної компетентності.

Було враховано, що розвиток психічних якостей людини проходить низку послідовних етапів: мотиваційно-організаційний, операційно-когнітивний, діагностично-орієнтувальний, аналітико-результативний.

Визначено значну роль у формуванні полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі педагогічних умов: упровадження інтерактивних методів навчання з метою підвищення внутрішньої мотивації пізнавальної діяльності, організація освітнього полікультурного середовища як соціальної системи полісуб'єктного типу в аграрних ЗВО, удосконалення форм і методів самостійної роботи, застосування електронного навчально-методичного комплексу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

7. Реалізація обґрунтованих педагогічних умов й авторської педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі сприяли суттєвому підвищенню рівнів сформованості їхньої полікультурної компетентності. Це підтвердили статистичні зміни рівня сформованості полікультурної компетентності в студентів експериментальної групи в порівнянні з контрольною: помітно зросла кількість студентів із стійким

(на 34,3 %) і ситуативним (на 12,7 %) рівнями полікультурної компетентності, зменшилася кількість студентів із фрагментарним рівнем (на 47 %). Отже, на підставі результатів контрольного етапу педагогічного експерименту можна констатувати, що мета була досягнута, завдання реалізовані, а розроблена педагогічна технологія є дієвою у формуванні полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі. Подальшого розроблення потребує низка аспектів порушеної проблеми: компаративний аналіз реалізації полікультурної освіти на законодавчому рівні в Україні та зарубіжних країнах, створення різнорівневої системи полікультурної освіти та диференціація завдань за специфікою окремих спеціальностей; з'ясування можливостей запровадження полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі під час математичної та природничо-наукової підготовки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Кравець Р. А. Теоретичні і методичні основи полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі : моногр. Вінниця : Планер, 2017. 434 с.
2. Кравець Р. А. Забезпечення творчої взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу у вищому аграрному навчальному закладі. *Педагогічний процес: теорія і практика* : зб. наук. праць. Київ, 2012. Вип. 2. С. 78–87.
3. Кравець Р. А. Поняття полікультурної компетентності майбутнього фахівця аграрної галузі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер. : Педагогіка і психологія.* 2012. № 38. С. 201–204.
4. Кравець Р. А. Формування іншомовної компетентності майбутніх аграріїв за допомогою діалогічного підходу у процесі професійної підготовки. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер. : Педагогіка і психологія.* 2012. № 36. С. 213–217.
5. Кравець Р. Модернізація системи вищої аграрної освіти в умовах полікультуралізації суспільства. *Молодь і ринок* : щомісячн. наук.-пед. журн. Дрогобич : ДДПУ ім. Івана Франка, 2013. № 8 (103). С. 69–73.
6. Кравець Р. Теоретичні аспекти формування полікультурної компетентності як складової професійної підготовки майбутніх аграрників. *Молодь і ринок* : щомісячн. наук.-пед. журн. Дрогобич : ДДПУ ім. Івана Франка, 2013. № 1 (96). С. 77–81.
7. Кравець Р. А. Компетентнісний підхід у полікультурній освіті майбутніх фахівців аграрної галузі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер. : Педагогіка і психологія.* Вінниця, 2013. № 40. С. 232–235.
8. Кравець Р. А. Культурна компетентність та міжкультурна комунікація у

професійній підготовці майбутніх аграрників. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. Хмельницький : ХІСТ, 2013. № 1 (7). С. 112–115.

9. Кравець Р. А. Культурологічна парадигма освіти у професійній підготовці майбутнього фахівця аграрної галузі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер. : Педагогіка і психологія*. Вінниця, 2013. №. 39. С. 187–192.

10. Кравець Р. А. Структурні компоненти полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика : наук.-метод. журн.* Київ, 2013. Вип. 1–2. С. 80–86.

11. Кравець Р. А. Доцільність запровадження педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія*. Ялта : РВВ КГУ, 2014. Вип. 43, ч. 2. С. 144–150.

12. Kravets R. A. Comparative Analysis of Pedagogical Technologies in the Context of Future Agrarians' Multicultural Education in the USA. *Comparative Professional Pedagogy : scientific journal*. Kyiv–Khmelnyskyi, 2015. Vol. 5, issue 2. P. 68–73.

13. Кравець Р. Особливості традиційних та інноваційних педагогічних технологій полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі. *Молодь і ринок : щомісячн. наук.-пед. журн.* Дрогобич : ДДПУ ім. Івана Франка, 2015. № 4 (123). С. 120–125.

14. Кравець Р. Практична реалізація специфічних принципів полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях з іноземної мови. *Педагогіка і психологія професійної освіти: наук.-метод. журн.* Львів, 2015. № 4–5. С. 26–38.

15. Кравець Р. Принципи полікультурного навчання на заняттях з іноземної мови в аграрному ВНЗ. *Нова педагогічна думка : наук.-метод. журн.* Рівне, 2015. № 4 (84). С. 64–70.

16. Кравець Р. А. Англійська мова у контексті полікультурної освіти : навч. посіб. з англ. мови для майб. фахівців аграрної галузі. Вінниця : Планер, 2015. 206 с.

17. Кравець Р. Аксіологічний підхід у полікультурній освіті майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови. *Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. праць*. Полтава, 2016. Вип. 18. С. 160–165.

18. Кравець Р. Методологія формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови. *Молодь і ринок : щомісячн. наук.-пед. журн.* Дрогобич : ДДПУ імені Івана Франка, 2016. № 9 (140). С. 62–67.

19. Кравець Р. А. Забезпечення полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі засобами комунікативного підходу на заняттях з іноземної мови. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Сер. : Педагогіка і психологія*. Дніпропетровськ, 2016. № 2 (12). С. 215–221.

20. Кравець Р. А. Комунікативний підхід у полікультурній освіті майбутніх

фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови. *Молодий вчений : наук. журн.* 2016. № 8 (35). С. 342–345.

21. Кравець Р. А. Концептуальні засади полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови. *Педагогічні науки : зб. наук. праць [Херсонський державний університет]*. Херсон, 2016. Вип. LXXIV, т. 3. С. 49–53.

22. Кравець Р. А. Освітньо-кваліфікаційні вимоги до полікультурної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер. : Педагогіка і психологія*. Вінниця, 2016. Вип. 47. С. 78–83.

23. Кравець Р. А. Типи комунікативних ситуацій у контексті полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови. *Педагогічні науки : зб. наук. праць [Херсонський державний університет]*. Херсон, 2016. Вип. LXXI, т. 2. С. 102–106.

24. Кравець Р. А. Ціннісні детермінанти полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови. *Педагогічні науки : зб. наук. праць [Херсонський державний університет]*. Херсон, 2016. Вип. LXXII, т. 2. С. 90–94.

25. Кравець Р. Впровадження інтерактивних методів навчання у полікультурній освіті майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови. *Людинознавчі студії : зб. наук. праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер. : Педагогіка*. Дрогобич, 2017. № 4/36. С. 135–145. DOI: 10.24919/2313-2094.4/36.98583

26. Кравець Р. Організація освітнього полікультурного середовища як соціальної системи полісуб'єктного типу в аграрному ВНЗ. *Молодь і ринок : щомісячн. наук.-пед. журн.* Дрогобич : ДДПУ ім. Івана Франка, 2017. № 4 (147). С. 93–98.

27. Кравець Р. Сутність внутрішньої мотивації пізнавальної діяльності майбутніх фахівців аграрної галузі в контексті формування полікультурної компетентності на заняттях іноземної мови. *Теоретична і дидактична філологія : зб. наук. праць. Сер. : Педагогіка. Переяслав-Хмельницький : «ФООП Домбровська Я. М.»*, 2017. Вип. 24. С. 64–70.

28. Кравець Р. А. Аналіз результатів педагогічного експерименту з впровадження педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. *ScienceRise: Pedagogical Education : scientific journal*. 2017. Vol. 9 (17). P. 14–21. DOI: 10.1558/2519-4984.2017.110926

29. Кравець Р. А. Педагогічна технологія формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови. *Молодий вчений : наук. журн.* 2017. № 1 (41). С. 444–447.

Опубліковані праці апробаційного характеру

30. Кравець Р. А. Полікультурна компетентність майбутнього фахівця аграрної галузі як стандарт освіти європейського виміру. *Наукові записки*

Вінницького національного аграрного університету. Сер. : Педагогічні науки. Вінниця : ВНАУ, 2012. Вип. 2. С. 40–48.

31. Кравець Р. А. Полікультурне виховання майбутніх фахівців аграрної галузі у контексті інноваційного розвитку освіти. *Наукові записки Вінницького національного аграрного університету. Сер. : Соціально-гуманітарні науки.* Вінниця : Планер, 2013. Вип. 1. С. 55–64.

32. Кравець Р. А. Упровадження полікультурного підходу в практику аграрних ВНЗ. *Мова, культура та освіта : тези допов. та повідомл. всеукр. наук.-практ. конф. викл. і студ. (Вінниця, 18 квіт. 2013 р.).* Вінниця : ВНАУ, 2013. С. 49–53.

33. Kravets R. A. Multicultural Competence and Cross-Cultural Communication of Future Agrarians at Foreign Languages Classes. *European Science and Technology : proceedings of the XII international research and practice conference (Munich, 29–30 December 2015).* Munich : Vela Verlag Waldkraiburg, 2015. P. 236–240.

34. Kravets R. A. Specific Principles of Multicultural Education of Future Agrarians at Foreign Languages Classes. *Science, Technology and Higher Education : proceedings of the IX international research and practice conference (Westwood, 23–24 December 2015).* Westwood : Accent Graphics Communications, 2015. P. 99–105.

35. Кравець Р. А. Загальнодидактичні принципи навчання у полікультурній освіті майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях з іноземної мови. *Наукові записки Вінницького національного аграрного університету. Сер. : Соціально-гуманітарні науки.* Вінниця : Планер, 2015. Вип. 4. С. 38–50.

36. Kravets R. The Role of Interactive Teaching in Providing Multicultural Education of Future Agrarians at Foreign Language Classes. *Theoretical and Applied Researches in the Field of Pedagogy, Psychology, and Social Sciences : proceedings of the international scientific-practical conference (Kielce, 28–29 December 2016).* Kielce : Holy Cross University, 2016. P. 95–98.

37. Kravets R. A. Mastering a Foreign Language as the Means of Multicultural Interaction of Future Agrarians. *Stav, problémy a perspektivy pedagogického štúdia a sociálnej práce : medzinarodna vedecko-practica konferencia (Sladkovicovo, 28–29 oktobra 2016).* Sladkovicovo : Vysoka Skola Danubius, 2016. P. 123–125.

38. Кравець Р. А. Аналіз відповідності освітньо-професійної програми підготовки майбутнього фахівця аграрної галузі сучасним полікультурним запитам соціуму. *Актуальні питання освіти і науки : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 10–11 лист. 2016 р.).* Харків : ХНЕУ ім. Семена Кузнеця, 2016. С. 197–202.

39. Кравець Р. А. Доцільність аксіологічного підходу у формуванні полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови. *Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 21–22 жовт. 2016 р.).* Одеса : Південна фундація педагогіки, 2016. С. 96–100.

40. Кравець Р. А. Інтерактивні методи навчання у полікультурній освіті майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови. *Тенденції розвитку психології та педагогіки : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф.*

(Київ, 4–5 лист. 2016 р.). Київ : Київська організація педагогіки та психології, 2016. С. 33–36.

41. Кравець Р. А. Оволодіння іноземною мовою як засобом полікультурної взаємодії майбутніх фахівців аграрної галузі. *Психологія та педагогіка: сучасні методики та інновації, досвід практичного застосування* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 28–29 жовт. 2016 р.). Львів : Львівська педагогічна спільнота, 2016. С. 138–141.

42. Кравець Р. А. Особливості викладання іноземної мови в контексті полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі. *25 років незалежності України: виклики та перспективи* : зб. матеріалів всеукр. наук.-практ. конф. (Вінниця, 24–25 лист. 2016 р.). Вінниця : ВНАУ, 2016. С. 228–231.

43. Кравець Р. А. Форми, методи і прийоми інтерактивного навчання у забезпеченні полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови. *Педагогіка і психологія: методика та проблеми практичного застосування* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 16–17 груд. 2016 р.). Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2016. С. 105–109.

44. Kravets R. A. Stages of Forming Future Agrarians' Multicultural Competence At Foreign Language Classes. *Inovativny Vyskum v Oblasti Vzdelavania a Socialnej Prace* : medzinarodna vedecko-practica konferencia (Sladkovicovo, 10–11 marca 2017). Sladkovicovo : Vysoka Skola Danubius, 2017. P. 131–133.

45. Кравець Р. Механізми підвищення внутрішньої мотивації майбутніх фахівців аграрної галузі у процесі формування полікультурної компетентності на заняттях іноземної мови. *Психолого-педагогічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців на компетентнісній основі* : зб. наук. праць IV міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Переяслав-Хмельницький, 28 лютого 2017 р.). Переяслав-Хмельницький : «ФОП Домбровська Я. М.», 2017. Ч. I. С. 84–88.

46. Кравець Р. А. Діалог культур у полікультурній освіті майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови. *Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 27–28 січня 2017 р.). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2017. С. 133–135.

47. Кравець Р. А. Етапи формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови. *Наука та інновації* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 30–31 січня 2017 р.). Київ : Науково-видавничий центр «Лабораторія думки», 2017. Т. 2. С. 31–33.

48. Кравець Р. А. Педагогічні умови формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови. *Сучасні наукові інновації* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 лютого 2017 р.). Київ : МЦНД, 2017. С. 60–62.

49. Кравець Р. А. Реалізація полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови. *Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 3–4 лютого 2017 р.). Київ : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2017. С. 90–93.

50. Кравець Р. А. Самостійна робота як фактор формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі. *Мова, культура та освіта* : тези допов. та повідомл. всеукр. наук.-практ. конф. (Вінниця, 20 квіт. 2017 р.). Вінниця : ВНАУ, 2017. С. 131–138.

51. Кравець Р. А. Структура педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови. *Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 3–4 лютого 2017 р.). Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2017. С. 82–87.

52. Кравець Р. А. Типи полісуб'єктної взаємодії в освітньому полікультурному середовищі аграрного ВНЗ. *Україна і світ: діалог мов та культур* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 29–31 берез. 2017 р.). Київ : вид. центр КНЛУ, 2017. С. 697–699.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

53. Kravets R. Communicative Approach in Foreign Language Teaching. *Іноземні мови у вищому навчальному закладі: теоретичні засади та прикладні аспекти* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Вінниця, 10 квіт. 2012 р.). Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2012. С. 76–78.

54. Кравець Р. А. Роль діалогічного підходу у формуванні іншомовної компетентності студентів-аграріїв. *Мовознавчі дисципліни у вищому навчальному закладі: теоретичні засади та прикладні аспекти* : матеріали регіонал. міжвуз. конф. (Вінниця, 3–4 квіт. 2012 р.). Вінниця : ВНАУ, 2012. С. 157–167.

55. Кравець Р. А. Теоретико-методичні засади формування творчого мислення майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях з іноземної мови : моногр. Вінниця : ФОП Рогальська І. О., 2012. 288 с.

56. Калетнік Г. М., Кравець Р. А., Лазоренко Н. Л., Тимкова В. А., Шаповалюк Л. О. Система довузівської підготовки в країнах Західної Європи та інноваційні методи навчання у ВНЗ України : кол. моногр. Вінниця : ВНАУ, 2013. 480 с.

57. Кравець Р. А. Модульний підхід до викладання іноземної мови в аграрному ВНЗ. *Наукові записки Вінницького національного аграрного університету. Сер. : Соціально-гуманітарні науки*. Вінниця : Планер, 2014. Вип. 3. С. 28–40.

58. Кравець Р. А. Освітня рефлексія на заняттях з іноземної мови в аграрному ВНЗ. *Мова, культура та освіта* : тези допов. та повідомл. всеукр. наук.-практ. конф. викл. і студ. (Вінниця, 14 квіт. 2016 р.). Вінниця : ВНАУ, 2016. С. 291–296.

59. Кравець Р. А. Лінгвокраїнознавчі аспекти викладання граматики англійської мови в аграрному ВНЗ : метод. реком. Вінниця : ВНАУ, 2017. 62 с.

АНОТАЦІЇ

Кравець Р. А. Теоретичні і методичні основи полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». – Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія МОН України, Хмельницький, 2018.

У дисертації представлено наукове осмислення проблеми полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі. Досліджено основні тенденції та особливості теорії і практики підготовки фахівців аграрної галузі до виконання професійних обов'язків у сучасному полікультурному світі. Викладено нове вирішення проблеми налагодження конструктивної міжкультурної взаємодії студентів аграрних ЗВО під час здійснення сільськогосподарської діяльності та стажування на зарубіжних аграрних підприємствах.

Розроблено концепцію полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі на методологічному, теоретичному і практичному рівнях. Показано, що одним із пріоритетних напрямів модернізації сучасної системи професійної підготовки в аграрних ЗВО є посилення полікультурного складника парадигми освіти. Розкрито сутність концепту «полікультурна компетентність майбутнього фахівця аграрної галузі» та її структурні компоненти.

З'ясовано зміст і структуру підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі. На основі емпіричного досвіду визначено методологічні підходи та принципи полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі. Розроблено педагогічну технологію формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі та обґрунтовано педагогічні умови дієвості педагогічної технології. Розкрито етапи педагогічної технології формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Ключові слова: майбутні фахівці аграрної галузі, професійна підготовка, культура, полікультурна освіта, полікультурна компетентність, методологічні підходи, педагогічні умови, педагогічна технологія, концепція, модель.

Кравець Р. А. Теоретические и методические основы поликультурного образования будущих специалистов аграрной отрасли. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 «Теория и методика профессионального образования». – Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия МОН Украины, Хмельницкий, 2018.

В диссертации представлено научное осмысление проблемы поликультурного образования будущих специалистов аграрной отрасли. Исследованы основные тенденции и особенности теории и практики подготовки специалистов аграрной отрасли к выполнению профессиональных обязанностей в современном поликультурном мире. Изложено новое решение проблемы налаживания конструктивного межкультурного взаимодействия студентов

аграрного вуза при осуществлении сельскохозяйственной деятельности и стажировке на зарубежных аграрных предприятиях.

Разработана концепция поликультурного образования будущих специалистов аграрной отрасли на методологическом, теоретическом и практическом уровнях. Показано, что одним из приоритетных направлений модернизации существующей системы профессиональной подготовки в аграрном вузе является усиление поликультурной парадигмы образования. Раскрыта сущность концепта «поликультурное компетентность будущего специалиста аграрной отрасли» и ее структурные компоненты.

Выяснены содержание и структура подготовки будущих специалистов аграрной отрасли. На основе эмпирического опыта определены методологические подходы и принципы поликультурного образования будущих специалистов аграрной отрасли. Разработана педагогическая технология формирования поликультурной компетентности будущих специалистов аграрной отрасли и обоснованы педагогические условия действенности педагогической технологии. Раскрыты этапы педагогической технологии формирования поликультурной компетентности будущих специалистов аграрной отрасли.

Ключевые слова: будущие специалисты аграрной отрасли, профессиональная подготовка, культура, поликультурное образование, поликультурное компетентность, методологические подходы, педагогические условия, педагогическая технология, концепция, модель.

Kravets R.A. Theoretical and Methodical Bases of the Future Agrarians' Multicultural Education. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.04 «Theory and Methods of Vocational Training». – Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy Ministry of Education and Science of Ukraine, Khmelnytskyi, 2018.

The doctoral thesis is the first attempt to give a scientific comprehension of the problem of the future agrarians' multicultural education. Basic tendencies and peculiarities of the theory and practice of training agrarians for professional duties implementation have been investigated. The new solution of the problem of establishing constructive cross-cultural cooperation by the students of agrarian higher educational institution in the process of realizing agricultural activity and internship at foreign agrarian enterprises has been expounded.

It has been proved that one of the priority directions of modernizing the current system of professional training at agrarian higher educational institutions is the strengthening of the multicultural paradigm of education,

The essence of the concept «culture» has been revealed in the historical and pedagogical retrospective from the standpoint of enlightenment, classical idealism, romanticism, neo-Kantianism, modernism and postmodernism.

It has been confirmed that the diversity of approaches to the interpretation of culture is determined by the interdisciplinary nature of this phenomenon, researching which the scientists actively use the achievements of anthropology, cultural studies,

linguoculturology, ethnology, sociology, communicative linguistics, systems theory, semiotics and information theory. Therefore, the thesis defines the main functions of culture: humanistic, informative, epistemological, communicative, normative, axiological, significant, praxiological. Among the determinants of its functioning and development there can be distinguished the following: continuity, stability in transferring cultural traditions, originality and uniqueness, unity of the national and universal.

The significant role in developing the cultural personality of the future agrarian is played by multicultural education, which is aimed at forming the multicultural competence. The notion of «the future agrarian's multicultural competence» has been distinguished as a personality's integrative quality, which includes multicultural knowledge, skills, capacities, professional and personal motives, value orientations, experience, rules of professional conduct, social norms, which allow an agrarian to solve professional problems and interact constructively with representatives of various foreign companies while performing the functional duties of the agrarian and to implement successfully the goals of domestic agricultural complex in the modern multicultural world. The structural components of the future agrarians' multicultural competence have been determined.

The typical tasks and content of the skills of the agrarian higher educational institution' graduates have been investigated. The content and structure of training students-agrarians have been clarified. Educational and qualification requirements for multicultural education of the future agrarians have been determined. The link of forming the future agrarians' multicultural competence and the normative content of training higher education graduates has been examined and formulated in terms of the education's outcomes: know the legal and ethical norms for evaluating professional activities; be able to communicate in a foreign language during interaction in scientific, industrial and social-public spheres of activity; the ability to demonstrate knowledge and understanding of the basics of philosophy, history and culture, which contribute to the development of the common culture, forming the national dignity and patriotism, personality's socialization, propensity to ethical values; understanding of the causal relationships of the society's development and the ability to use them in professional and social activities; use of modern scientific, technical and cultural achievements of the world civilization. On the basis of empirical experience, the methodological approaches and principles of the future agrarians' multicultural education have been defined.

The pedagogical technology of forming the multicultural competence of the future agrarians, which covers theoretical and methodological bases and reflects the unity of the conceptual, content and procedural components, has been developed. The pedagogical conditions of the effectiveness of the pedagogical technology of forming agrarians' multicultural competence have been determined: implementing the interactive teaching methods for increasing the internal motivation of educational activity; the organization of the educational multicultural environment as the social system of a multi-subject type at an agrarian higher educational institution; improving forms and methods of independent work; application of electronic educationally-methodological complex of forming future agrarians' multicultural competence. The

stages of the pedagogical technology of forming the future agrarians' multicultural competence have been determined: motivation-organizational, operation-cognitive, diagnostically-oriented and analytically-efficient.

The developed concept of the future agrarians' multicultural education and the author's pedagogical technology of forming the future agrarians' multicultural competence have been experimentally verified.

Key words: future agrarians, professional training, culture, multicultural education, multicultural competence, methodological approaches, pedagogical conditions, pedagogical technology, concept, model.

Підписано до друку 09.02.2018 р. Формат 60x84/16.
Друк офсетний. Кегль Times New Roman. Ум. друк. арк. 1,9.
Наклад 100 прим. Замовлення № 61.

Видавець ПП Заколотний М. І.
м. Хмельницький, вул. Соборна, 55
тел.: (0382)777-717
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3770 від 28.01.2010 р.